

ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН НА ВІТЧИЗНЯНОМУ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Розвиток ринкових відносин в Україні змінив економічні умови функціонування вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ). Протягом останніх двох десятиліть ВНЗ були вимушені конкурувати між собою. Найближчими роками скорочення попиту на освітні послуги підсилить напруження конкурентної боротьби на регіональних ринках послуг вищої освіти (далі – ПВО). Отже, зараз для освітніх установ вельми актуальним уявляється виявлення тенденцій в зміні ринкових позицій як своїх, так і конкурентів. Така інформація дозволить їм підвищити результативність управлінських рішень. Для одних ВНЗ рішення пов'язані з утриманням, а, можливо, і розширенням лідируючих позицій, для інших – направлені на збереження ринкової незалежності, а для третіх – з пошуком прийнятних варіантів кооперації з сильнішим гравцем ринку. Кожен освітній заклад ставить оригінальні завдання, єдиною для усіх є необхідність інформації про розміщення сил на ринку ПВО.

Вітчизняні вчені вивчають теоретичні і практичні аспекти діяльності ВНЗ, визначають якості, властиві успішним ВНЗ [1, с.68-69], характеризують лідерські позиції навчальних закладів [2, с.67], вивчають комунікації та інформації як первинні фактори адаптивних змін в управлінні навчанням [3, с.452-453].

Проте питання підвищення раціональності діяльності вищої школи на користь суспільства і особистості всупереч негативній ринковій ситуації не розглянуті. Для цього необхідно послідовне вирішення наступних завдань. Перше – встановлення вихідних даних, оскільки попит, з одного боку, має просторово-часові та товарно-галузеві параметри, а, з іншого, числовий вимір. Простір обмежений рамками Донецької області, а часовий інтервал складає шістнадцять років, з 1994 по 2009 рр. Різноманітність галузей знань зумовлює специфіку попиту на УВО. Економічні реформи зумовили підвищений попит на економічні знання, які вибрані як товарно-галузевий параметр.

Друге завдання – з'ясувати наявність взаємозв'язку між змінами обсягів попиту та чисельності ВНЗ. У табл. 1 подано динаміку попиту на освітні послуги економічного профілю у розрізі рівнів акредитації. Дані таблиці доводять відсутність лінійної залежності між динамікою чисельності ВНЗ і коливанням сукупного попиту. Отже, має місце варіант розвитку подій, коли коливання прийому студентів викликані змінами обсягів попиту на послуги окремих ВНЗ.

Протягом шістнадцяти років у Донецькій області 74 ВНЗ надавали освітні послуги економічного профілю, у тому числі 46 ВНЗ 1-2 рівнів акредитації і 28 ВНЗ 3-4 рівнів акредитації. За період покинули 14 ВНЗ 1-2 рівнів акредитації і 3 ВНЗ 3-4 рівнів акредитації. За весь період ВНЗ активно входили у сектор і покидали його.

Третє завдання – встановлення впливу окремого ВНЗ на формування сукупного попиту. Цьому питанню буде присвячено окрему роботу.

Таблиця 1 – Динаміка попиту та чисельності ВНЗ у секторі «економіка» (Донецька область)

Рік	Показник								
	Загальне число ВНЗ	Сукупний прийом студентів	Темп приросту прийому студентів	Число ВНЗ 1-2 р. акр.	Прийом студентів 1-2 р. акр.	Темп приросту прийому студентів 1-2 р. акр.	Число ВНЗ 3-4 р. акр.	Прийом студентів 3-4 р. акр.	Темп приросту прийому студентів 3-4 р. акр.
1994	51	9327	-	34	3793	-	17	5534	-
1995	53	10235	9,74	35	4101	8,12	18	6134	10,84
1996	52	10562	3,19	33	3983	-2,88	19	6579	7,25
1997	53	13821	30,86	34	4468	12,18	19	9353	42,16
1998	49	13040	-5,65	27	3429	-23,25	22	9611	2,76
1999	53	14000	7,36	30	3612	5,34	23	10388	8,08

2000	56	17092	22,09	32	4541	25,72	24	12551	20,82
2001	61	18645	9,09	35	4921	8,37	26	13724	9,35
2002	61	18949	1,63	35	4694	-4,61	26	14255	3,87
2003	61	19485	2,83	35	4638	-1,19	26	14847	4,15
2004	60	29782	52,85	35	4328	-6,68	25	25454	71,44
2005	60	29714	-0,23	34	4337	0,21	26	25377	-0,30
2006	60	29345	-1,24	34	3792	-12,57	26	25553	0,69
2007	60	29144	-0,68	34	3342	-11,87	26	25802	0,97
2008	57	25060	-14,01	32	2233	-33,18	25	22827	-11,53
2009	57	18793	-25,01	32	1253	-43,89	25	17540	-23,16

Необхідно визнати, що вивчення конкурентного потенціалу ВНЗ дає можливість підвищити раціональність діяльності вищої школи. Висвітлені проблеми спонукають до подальших досліджень сфери вищої освіти.

1. Поліщук О. Стратегічне завдання системи управління вищою освітою України / О. Поліщук // Персонал. – 2006. - №8. – С.66-71.
2. Боголіб Т.М. Принципи управління вузом / Т. М. Боголіб. - Переяслав-Хмельницький, 2004. - 204 с.
3. Опрятний С. Особливості управлінського процесу у сфері вищої освіти / С. Опрятний // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2004. - №3. – С.447-453.